

„Meglepett, és erősen hatott rám”

SPIRÓ GYÖRGY ÚJ REGÉNYÉRŐL ÉS A KÁDÁR KOR ELSŐ HÓNAPJAI RÓL

Tavaszi Tárlat című új regényében Spiró György középkorú műszaki embert választ hőské, aki 1956 forradalmi napjait operáció miatt kórházban tölti. Ennek elenére 1957 elején az a veszély fenyegeti, hogy egy megtorló koncepció per vádlottja lehet. Kálváriája a korszak hangulatát, magatartásformáit idézi fel.

Varsányi Gyula

– Író számára bizonyára a társadalmi-politikai rendszer születése izgalmas igazán, amikor a viszonyok még nem tisztultak le. A Kádár korról szólva ezért választotta az 1956 novemberétől 1957. május 1-jéig tartó időszakot?

– Egy rendszert leginkább a két végpontján lehet jól ábrázolni: amikor születik, és amikor felbomlik. Az előbbi megoldás ritkább, az utóbbi gyakoribb. Egyik darabomban, A Békecsászársban próbálkoztam először azzal, hogy egy elvont kezdőponttól kövessem egy társadalom felépülését, amelynek a végpontján létrejön egy rendkívül igazságtalan világ. A Tavasz Tárlatban nem a „semiből” indulunk, bár a Kádár kor előzményeit nem ábrázolom, csak jelzem: folytatódik a Rákosi-korszak, amely ráépült a világháborúra, a nyilasérára és a Horthy korra. Voltaképpen 1918 óta folyt egy kis-magyarországi feudális-államkapitalista virscaft, amire rátelepült a kommunista ideológia, és joggal mondják, hogy ez is egyfajta államkapitalista szisztémát hozott létre.

– Ha már az előzmények kerültek szóba: idetartozik 1956 októbere is.

– A felkeléssel alig foglalkoztam a regényben, inkább jeleztem, de a regényen

Spiró György
Fotó: Kocsis Zoltán

kívül mondhatom, hogy a forradalom nagyon sokat jelentett. A középső és a hanyatló Kádár-korszak engedményei jó részét '56-nak köszönhetők azon kívül, hogy véletlenül kedvező világpolitikai, világgazdasági helyzetbe kerültünk. A kádári konszolidáció az enyhülés korszaka nélkül elképzelhetetlen lett volna.

– A regénybeli hónapokban ön tízéves volt. Akkori élményei közül föl tud idézni valamit?

– Akkoriban érettebbek voltunk a kornknál, legalább tizenhárom-tizennégy éves fejjel gondolkodtunk. Tudtuk, mi folyik a Petőfi-körben vagy mit jelent Kádárék belgrádi látogatása. Az osztályunkba járt a Rajk-perben kivégzett egyik tábornok fia, ő mesélt nekünk arról, miket mondott Rajkné a mamájának. Előbb tudtuk, hogy Nagy Imrét elrabolták és Romániába vitték, mint a lakosság többsége, például az én szüleim. A gyerekkori tapasztalataimat megírtam egy novellában, és azt hittem, többre nekem nem futja ebből a korból. Amikor azonban a dokumentumokat olvastam, előjöttek a feledésbe merült mozzanatok. A regényben szó van egy cseplő pártaktivagylésről, amelyen apám ott volt, mert Csepelen dolgozott, és idézte Marosán György beszédének egyik mondatát: „Eltársak, nagyon sokat kell dolgoznunk ahhoz, hogy oda jussunk, ahol most vagyunk”. Szellemes, még mlyése is van. Ezt a beszédet is elolvastam az akkori Népszabadságban, ez a mondat valahogy hiányzik. Aztán májusra visszahülyültünk nem is tízévesnek, hanem hét-nyolc évesnek. Bekövetkezett az országos amnézia, és mi, gyerekek is, a részei vol-

tunk. Hajlamos vagyok ezt az önfeledést és önfeledést az életosztón megnyilvánulásának tekinteni. **Eörsi István** például a hatvanas évek elején, amikor kijött Kádár börtönéből, kétségbeesett, és dühöngött a megalkuvás láttán, és később sem tudta megbocsátani. Megértem. De ha az egész világ magára hagy egy országot, akkor nemigen lehetett mást választani.

– Az olvasó esetleg kételkedhet a főhős, Fátray Gyula karakterének hitelességében, mert csak akkor döbben rá a rendszer természetére, amikor fölmerül, koncepció per vádlottja lehet. Holott már végigélte a Rajk-per, a Rákosi-korszakot, '56 leverését. A regény szerint naív, kommunista mérnökember, de egyáltalán nem buta.

– Az, hogy valaki értelmes, noha továbbra is elvakultan hisz egy világmegváltó – adott esetben kommunista – rendszerben, nem ritka. A hitet a negatív tapasztalatok sem igen szokták megrengetni, kivéve ha nagyon mélyen és nagyon személyesen érintik az illetőt, és akkor sem mindig. Ha a tapasztalat közvetett, a hit nemigen sérül. Sok hívő emberrel találkoztam, és nemcsak kommunisták, hanem antikommunisták, vallásos vagy nem vallásos emberek között is. Több könyvemben foglalkozom ezzel a jelenséggel, így ez a regény beleillik a vallásossággal foglalkozó műveim sorába, mint a Messiások vagy a Fogság. Persze kellett hozzá az egész előző huszadik századi magyar történelem, hogy az idealisták a végsőkig – '56 után egészen '68-ig, sőt még tovább is – azt akarják hinni, hogy a rendszer jobbítható.

– A főhős esetében árnyalja ezt a hitet, hogy ő a vézskorszak szerencsés túlélője?

– Igen, sőt tipikusnak tekintem az ő magatartását. Persze voltak kivételek, akik ilyen előzmények és feltételek ellenére sem hittek. Úgy vélem, ezekről a témákról is lehet nyíltan és normálisan beszélni.

– Joggal tiltakozik az ellen, hogy a Tavasz Tárlatot aktuálpolitikai „áthallással” értelmezzék. Bár az olvasó mintha nemzetkarakterológiai és történetfilozófiai téziseket is kiérezne a főhős tépelődéséből. Ő a szerző szócsöve?

– Nem. Soha, egyetlen alakom sem

volt a szócsöve, sem drámában, sem regényben. A magyar irodalmi köztudat csökönös törekvése, hogy a szerző és bizonyos hősei között azonosságot feltételez. Vannak persze lírai alkatú szerzők, akiknél előfordulhat ilyen, de én feltűnően nem vagyok lírikus alkat. Ha véleményem van a magyar vagy a kelet-európai történelemről, akkor megírom egyenesen. Amit többször elmondtam különböző tanulmányokban, az az, hogy ebben a térségben nem zajlott le teljesen a polgári forradalom, a kapitalizmus még mindig nem győzte le a feudalizmust, és még élnek a hűbéri viszonyok bizonyos formái. Ebben a térségben tipikusan tizenkilencedik századi felkelések követik egymást, mind a francia forradalomhoz hasonlatos, és úgy is verik le őket. Ezt a mi főhősünk nem gondolja végig, részben, mert marxista brosúrákon nevelkedett, részben mert műszaki ember lévén másban gondolkodik, és amikor súlyosan megvádolják, egyszerűen és érthetően kétségbeesik. Számomra éppen az izgalmas, hogy tölem eltérő karakterek, így az ő lelkebe is bele tudjak merülni. Ez a legjobb szellemi és lelki játék, és ha sikerül, már önmagában megérte.

– Sok dokumentumot elolvasott a regényhez. Talált-e olyasmit, ami meglepte, fölkaparta?

– Pofán csapott a korabeli sajtó durvasága, még a később liberálisnak elkönyvelt Élet és Irodalom is véresszájú cikket közölt akkoriban. Megdöbbentett, ki mindenki volt bértollnok azok közül, akik később a reformkommunizmus vagy a polgári liberalizmus élharcosai lettek. Az a film is tanulságos, amelyet az 1957. május elsejei felvonulásról forgattak, propagandafilmmel és dokumentumfilmmel egyszerűen. Tényleg nagyon nagy volt a tömeg. A vezetőket is meglepte, nem erre számítottak, nem tudták, hogy már „Kádár-rendszer” van: a tömeg előbb fölalta a kiegyezést, mint ők. Még sokáig megtoroltak és akasztottak, holott a társadalom már rég arra szavazott, hogy hagyjuk ezt az egészet, ha mindenki cserben hagyott minket, és örülünk annak, ami adatik. Ez a szorongató nagygyűlés is meglepett, és erősen hatott arra, amit írtam.